

NEKI ASPEKTI SURADNJE ETNOLOGIJE I ANTROPOLOGIJE

Izravni povod ovom saopćenju djelo je Bože Škerlja »Antropologija i etnologija«, objavljeno kao poseban svezak Biblioteke Etnološkog društva Jugoslavije u Beogradu 1959. Prije nego začnemo razmatrati poglede i stavove prof. Škerlja, uglednoga slovenskog antropologa, na temu dviju prirodno povezanih disciplina, kazat ćemo uvodno da se antropologija klasificira kao biološka i kao društvena znanost. Neka učilišta priklanjaju se takvoj dvojnosti, održavajući kolegije iz biološke i kulturne antropologije; iako rijetko, ponegdje isti kolegij sjedinjuje oba znanstvena smjera. Takva dvojnost neobična je među znanostima, no čini se da je specifičan predmet antropologije upravo međuzavisnost onoga što je u čovjeku biološko i onoga što je u njemu društveno i povijesno. Biološka antropologija preuzet će organski aspekt čovjeka, dok će kulturna antropologija (etnologija) preuzeti njegov društveni i povijesni aspekt. Međuzavisnost kao pretpostavka ravnoteže (gdjekada je bilo terminološke neizdiferenciranosti) nije uvijek bila idealnom. U Francuskoj, već na samom početku, u prvoj polovici 19. stoljeća, prodor fizičke antropologije usporavao je rast kulturne antropologije. »Science de l' ethnologie« nije se odnosila samo na etnologiju, nego je to više pokrivala pojam i predmetnost fizičke antropologije.

Alfred Kroeber, jedan od velikana etnologije 60-ih godina našega stoljeća, svoj je predmet svrstavao među humanističke i prirodne znanosti. Po Kroeberu, prirodna znanost podrazumijeva svaku pravu totalnu znanost, jer se svojom biti temelji na prirodnjačkim načelima.

U svom kapitalnom djelu »Antropologija« (New York, 1948.) u prvom poglavlju pod točkom 2, »Organski i sociokulturni elementi«, Kroeber kaže: »Na pitanje zašto je crnac iz Louisiane crn i dugoglav, odgovor glasi: on je tako rođen... Sila koja tu djeluje je nasljeđe. Taj naš crnac, međutim, slovi da je mio i dobroćudan. Je li i to urođena kvaliteta? Na brzinu, većina bi odgovorila da jest. Na svojoj farmi on pjeva mnogo češće od bijelca koji stoji uz ogradu. Je li i to zbog nasljeđa? »Naravno — on je takav«, bio bi uobičajen odgovor, ili pak »vjerojatno, zašto ne?« bio bi neki oprezniji odgovor. Ali danas naš crnac pjeva »Memphis Blues«, što njegov predak u Africi sigurno nije pjevao. Kad je, dakle, riječ o specifičnoj pjesmi, nasljeđe očigledno prestaje biti razlogom. Naš je crnac možda to naučio od ujaka, možda od svojih školskih kolega... ili putem radija, ili je to stekao, kao dio svojih navika, dok je bio član Baptističke crkve, uostalom kao i tisuću drugih stvari koje su mu došle izvana, umjesto iz njega sama. U tim slučajevima nasljeđe je nadomjestila tradicija, a prirodu odgoj. To su posve drugačije sile od onih što su stvorile njegovu crnu kožu i dugu glavu. To su uzroci drugoga reda. Crnčeva pjesma i njegova kompleksija predstavljaju dva ekstrema. U svakom slučaju ovdje ima mjesta istraživanju i odmjera-

vanju činjenica. Pravi problem postoji. Taj problem ne može se riješiti samo uz pomoć povijesnih, odnosno društvenih znanosti, jer se one ne bave nasljeđem. Ne može se riješiti ni samo s pomoću biologije koja se bavi nasljeđem i srodnim čimbenicima, ali ne barata s nebiološkim principima tradicije i svime onim što je čovjek stekao živeći u društvu. Evo izvanredne zadaće za antropologiju: interpretirati one fenomene koji sadrže i unutarnje organske faktore i »društvene«, odnosno stečene faktore.«

»Antropologija i etnologija« naslov je napisao što ga je Ilse Schwidetzky, antropološkinja iz Mainza, objavila u časopisu »Homo« (br. 25/1974.). Primjedbe njemačke bioantropološkinje odnose se na Deveti međunarodni kongres antropoloških i etnoloških znanosti (ICAES) koji je održan 1973. u Chicagu. U glavnim crtama parafrazirat ću spomenuti članak: uprkos združenom kongresu, na međunarodnom planu javila se određena težnja usmjerena na razdvajanje humane biologije od socijalnih znanosti. Glavni argument takvom stavu bila je slijedeća deviza: nema integracije biološke i kulturne antropologije u kongresnom programu; brojniji i snažniji socijalni antropolozi nisu voljni surađivati s bioantropolozima; oni ne razabiru da biološka antropologija 70-ih godina nije jednaka onoj iz 20-ih godina. Glasovi protiv razdvajanja prevagnuli su u Permanent Councilu, kako u službenim komisijama, tako i u neformalnim diskusijama oko ove teme. Povod diskusijama toga tipa bila je spremnost Međunarodnoga društva humanih biologa da budu ne samo suorganizatori biološko-antropološkog programa budućih kongresa, nego i da pripreme kolokvij na kojem bi se biološki i kulturni vidovi mogli integrirati. Ispitivanjem, piše Ilse Schwidetzky, htjelo se utvrditi u kojoj mjeri referati iz biološke antropologije uzimaju u obzir aspekte sociokulturne antropologije, i vice versa. U oblasti biološke antropologije to su, prije svega, članci o ponašanju primata i evoluciji čovjeka, koji razmatraju pitanje ljudske kulture; u oblasti sociokulturne antropologije to su pretežito referati o ženidbenim sustavima koji nužno respektiraju biološko-genetsku dimenziju. Upravo potonji, zbog svojih genetskih implikacija, onemogućavaju jednostavno i isključivo determiniranje biološkoj, odnosno socijalnoj antropologiji.

Moguća suradnja antropologije i etnologije i nadalje je predmet zanimanja Ilse Schwidetzky. U časopisu »Homo« (br. 30/1979.) objavila je tekst pod naslovom »Neke statističke (i neke nestatističke) primjedbe na Deseti međunarodni kongres antropoloških i etnoloških znanosti (ICAES) u Delhiju (Indija) 1978.«.

Parafrazirat ću neke dijelove iz toga teksta: gravitacijska središta bila su različita u New Delhiju, odnosno Chicagu. Evolucija, napose ljudski fosili, dominirali su u Chicagu, dok je u New Delhiju prednjačila biologija živih populacija. Dva su razloga takvom usmjerenju zanimanja: 1. Međunarodno društvo humanih biologa sudjelovalo je u stvaranju programa za biološku antropologiju; 2. Indijski bioantropolozi orijentirani su prema živim populacijama koje su tako brojne i tako različite u zemlji gdje su inače rijetki skeletni ostaci. U nastavku I. Schwidetzky primjećuje da su »diskusije između bio- i sociokulturnih antropologa bile jednako malobrojne kao i u Chicagu«. Sekcije »Biologija i kultura« i »Evolucija i društvo« očigledno su htjele premostiti jaz, no možda su teme tih sekcija bile odveć uopćene. Čini se potrebnim organizirati pravu interdisciplinarnu diskusiju; npr. sekcija o etnogenezi rado bi prihvatila priloge arheološkog i etnološkog zna-

čenja. Ipak, piše I. Schwidetzky, u New Delhiju nije bilo podzemnog rumora, kao u Chicagu, pa tako ni borbe za razdvajanjem biološke od socijalne i kulturne antropologije.

Što u kontekstu tih primjedaba znači i koje mjesto zauzima tekst prof. Škerlja, objavljen dvadesetak godina ranije? U uvodu svog rada Božo Škerlj piše: »Antropologija je kod nas poznata kao biološka grana, tj. kao fizička ili somatska antropologija, nekako u suprotnosti sa sociokulturnom antropologijom, koju obično nazivamo etnologija (u njenom istoriskom delu paleoetnologija) i arheologija. Takvo shvatanje antropologije nije sasvim uopšteno, pošto u Francuskoj, Engleskoj i SAD, a takođe i u mnogim drugim državama, shvataju antropologiju kao jedinstvenu nauku o čoveku, koji je svakako psihofizička celina. Naše shvatanje i razlikovanje među antropologijom kao naukom o čovekovom telu (fizis, soma) na jednoj, i etnologijom kao naukom o ljudskoj kulturi u najširem značenju te reči na drugoj strani, je zapravo nasleđe dualističke filozofije o ljudskom telu i posebno kreiranoj ljudskoj duši, što je značajno za nemačku i austrisku antropološku školu u doba rastućeg imperijalizma...«

Neka mi se dopusti prividna digresija unutar jednog srodnog područja. Arnold Hauser u djelu »Filozofija povijesti umjetnosti« (München 1958.), u poglavlju »Narodna umjetnost, seljačka umjetnost i pokrajinska umjetnost«, piše: »Romantika je lišila narodnu umjetnost njezinih konkretnih crta i pretvorila je u pojmovno neodređenu i s obzirom na postanak indefinibilnu pojavu da bi što jače naglasila njezin navodno univerzalan i originalan karakter... Znanost se morala dugo i teško boriti da bi se oslobodila predodžbe o narodu koji kolektivno improvizira i uporno ostaje u duhovnoj atmosferi drevne prošlosti... Romantika je pošla od pretpostavke da narodna poezija, za razliku od literature obrazovanih, zahvaljuje gotovo sve nagonskoj težnji, a gotovo ništa izvanjskim utjecajima i da, govoreći jezikom moderne psihologije, ono što je najbolje u njoj crpe iz kolektivnog nesvesnog...« Citirani navod svjedoči o danas već prevladanim interpretacijama što su se temeljile na dualističkoj kulturologiji.

Ovo vremenski ograničeno saopćenje jedva da će biti nešto više od informacije o pogledima prof. Škerlja na suradnju antropologa i etnologa. Kao bioantropolog savjetuje etnolozima da upoznaju prirodnu evoluciju čovjeka i paleolitske kulture radi usporedbe s današnjim stanjem. Paralelnim postupkom izdvaja sociokulturne pojave s kojima bi se bioantropolog trebao upoznati.

Iz sfere ženidbenih sustava koji nužno respektiraju biološko-genetsku, ali i nebiološku simboličku dimenziju, izdvaja problem incesta i kaže: »Napokon, da još spomenem problem incesta, koji se veoma različito shvata, ne samo u raznim kulturama i populacijama, nego i među etnolozima i biolozima. Čini mi se da bi biološko-genetska definicija bila razmerno jednostavna, ali ne i opšte priznata. Incest je u genetskom smislu ukraštanje među genetski srodnim ljudima, pri čemu stepen srodstva ne bi smio biti odlučujući. Ali, već i samo pitanje krvnog srodstva veoma je otvoreno u shvaćanju ljudi. Tu bi nam najverovatnije etnolozi mogli reći mnogo više nego što mi antropolozi znamo. Na našem osječkom savetovanju doznali smo od prof. Filipovića za srodstvo po mleku. Genetičar bi biološku osnovu za takvo srodstvo teško priznao, međutim je u narodu taj pojam raširen i ima svoje

praktične posledice kod odabiranja zakonskog druga... Takođe ne možemo govoriti o incestu kad je reč o kumstvu — kumovskoj porodici — jer se to shvata kao duhovno srodstvo. No bilo shvatanje takvo ili onakvo s njim moramo računati kao s institucijom koja deluje selektivno kod izbora neveste ili mladoženje... Antropolog mora znati osnovnu problematiku svih nabrojanih momenata, iz čega jasno proizlazi da kao biolog priznaje kod čoveka sociokulturne faktore kao potencijalno evolucione faktore.»

Gotovo da nema pojave unutar kompleksa sociokulturnih faktora evolucije koju Škerlj nije barem dodirnuo. Brižljivo razrađuje instituciju hrane i prehranjivanje, te točno razgraničuje pristup antropologa kojega zanima što čovjek jede, od pristupa etnologa koji ispituje način na koji se hrana pripravlja. Nakon razgraničenja jednom i drugom predlaže suradnju u korist znanosti i na dobrobit čovjeka.

Ne možemo opširnije iznijeti Škerljeve misli o psihološkim razlikama, kako među pojedincima tako i unutar zajednice (obitelj, selo itd.). Iako neeksplicitno, one pristaju uz psihološki orijentirane *obrasce kulture* Ruth Benedict koje djelo »Patterns of Culture« (Boston 1934.) nalazimo u popisu literature na kraju rada. Sažeto rečeno, prihvaća stav Benedictove o *konfiguraciji* svake pojedinačne kulture (»Configurations of Culture in North America«, *American Anthropologist* 1932, sv. 34.), kao i stav o prirodi kulture *sui generis*. U svezi s time spominje otvorene kuće Samoanaca koje nužno zahtijevaju korektno odnose, i zatvorene kuće i sobe u Srednjoj Evropi koje mnogo toga omogućuju, odnosno skrivaju.

Prema podjeli Eugena Pendletona Banksa u radu »O metodologiji znanosti koje proučavaju ponašanje« (»Studies in the Methodology of the Behavioral Sciences«, Wake Forest University 1967.) Benedictovu i Škerlja ne bismo mogli ubrojiti među antropologe koji se zadovoljavaju konstrukcijom obrazaca i opisivanjem kultura. Za te antropologe kultura je jednostavan zbroj obrazaca, a njezina jedinstvenost očituje se u tome što njeni članovi »slijede«, odnosno »provode« te obrasce.

I Ruth Benedict i Božo Škerlj smatraju da neke kulture pokazuju značajke organizacije višeg reda, »integraciju ili cjelovitost«, te da je moguće otkriti jedinstveno integracijsko načelo, odnosno dominantnu etiku takvih kultura.

U času kad se osvrćem na djelo prof. Bože Škerlja, kojega znanstvena ostavština nosi znamen začetnika i osnivača antropološke discipline u nas, neće nam biti teško priznati da širinu njegovih zamisli nismo dostigli, pa prema tome ni premašili.

CERTAIN ASPECTS OF COOPERATION BETWEEN ETHNOLOGY AND PHYSICAL ANTHROPOLOGY

Summary

The author reviews ideas of some cultural and physical anthropologists (A. Kroeber, I. Schwidetzky, B. Škerlj) about both the association and separation of cultural and physical anthropology in the last twenty years. The position of the Slovenian anthropologist Božo Škerlj is dealt with in particular. He saw the possibility for the cooperation of the two disciplines in the area of food, nutrition, incest, and some others.